

М. Шавешян

Науч. рук. **Е. И. Холявко**,
канд. филол. наук, доцент

МОЙ ДЯДЯ САМЫХ ЧЕСТНЫХ ПРАВИЛ: К ИСТОКАМ СЕМАНТИКИ ВЫРАЖЕНИЯ

Написанные двести лет тому назад слова, с которых начинается «Евгений Онегин» А. С. Пушкина, интерпретируются литературоведами по-разному. Некоторые исследователи квалифицируют ироническую характеристику дяди как цитату из басни И. А. Крылова «Осел и мужик»: «*Осел был самых честных правил...*». Ю. М. Лотман не поддерживает эту точку зрения. Он считает, что А. С. Пушкин использовал разговорный фразеологизм того времени в пародийной функции. В этом смысле басни И. А. Крылова могли быть не источником цитаты, а убедительным примером отражения живой разговорной речи в художественном тексте, например: «...он набожных был правил...» («Кот и повар») [1, с. 547].

Объективному толкованию помогает учет языковой семантики компонентов. В анализируемом контексте они имеют следующие значения: *честный* ‘добросовестный, порядочный, достойный уважения, почтения; неспособный на низкие дела, поступки’ [2, т. 4, с. 936]; *правило* ‘принципы нравственности, поведения’ [2, т. 3, с. 667]. На основе анализа лексико-семантических вариантов можно предположить, что выражение «Дядя самых честных правил» можно истолковать как «дядя, имеющий уважаемые, чистые мысли и образ поведения». А. С. Пушкин четко указал нам на ироническое и даже отчасти раздраженное отношение к дяде со стороны молодого повесы. Таким образом, слова, написанные в мае 1823 года, до сих пор притягательны и важны для современного читателя. Они о главном: честном образе мыслей и поведении, уважительном отношении к нуждающимся в помощи, искренности в отношениях между людьми.

Литература

1 Лотман, Ю. М. Роман А. С. Пушкина «Евгений Онегин» : Комментарий : Пособие для учителя [Электронный ресурс] / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Пушкин : Биография писателя ; Статьи и заметки, 1960–1990; «Евгений Онегин» : Комментарий. – Санкт-Петербург : Искусство-СПб, 1995. – С. 472–762. – Режим доступа : <http://feb-web.ru/feb/pushkin/critics/lot/lot-472-.htm>. – Дата доступа: 14.06.2023.

2 Словарь языка Пушкина : в 4 т. / отв. ред. акад. АН СССР В. В. Виноградов ; Академия наук СССР, Институт языкознания. – Москва : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1956–1961. – Т. 3 : О–Р. – 1959. – 1073 с. ; Т. 4 : С–Я. – 1961. – 1048 с.

К. А. Шаўцова

Навук. кр. **К. Л. Хазанова**,
канд. філал. навук, дацэнт

ЭПІТЭТЫ Ў МОВЕ БЕЛАРУСКІХ ПРЫКАЗАК І ПРЫМАВАК

Сярод стылістычных сродкаў літаратурнай мовы эпітэты адрозніваюцца распаўсюджанасцю і функцыянаваннем. Мастацкія азначэнні адлюстроўваюць псіхалагічнае

ўспрыманне вобразаў. Выкарыстанне эпітэтаў дапамагае дакладна і ўсебакова ахаарактарызаваць з’яву або прадмет, узбагаціць змест твора. Ужыванне мастацкіх азначэнняў – яскравая стылістычная рыса мовы беларускіх народных прыказак і прымавак. Паводле спосабу граматычнага выражэння эпітэты ў мове беларускіх прыказак і прымавак – гэта часцей прыметнікі. Пашыраны спосаб граматычнага выражэння мастацкіх азначэнняў у мове прыказак і прымавак беларускага народа – якасныя прыметнікі: “*Прыгожае яблычка, ды ў сярэдзіне чарвяк*” [1]; “*Вялікі пірог, да ў сярэдзіне плох*” [1]. Эпітэты-якасныя прыметнікі ў беларускіх парэміях павышаюць выразнасць, узмацняюць вобразнасць тэксту, а таксама паказваюць індывідуальную прыкмету асобы, з’явы, прадмета: “*З добрага цеста добрая паляніца, з добрай дзеўкі добрая і маладзіца*” [2, с. 12]. У мове беларускіх прыказак і прыказак частыя эпітэты, выражаныя кароткімі прыметнікамі: “*Брыгадзір капейкі не варт, калі чарцы рад*” [3, с. 99]; “*Вялік пень, ды дурань*” [3, с. 128]; “*Дзе воўк радзіўся, там і куст яму міл*” [3, с. 159].

Кампактная форма выражэння эпітэта – назоўнік-прыдатак, што дазваляе сумясціць атрыбутыўную і прэдыкатыўную прыкметы. Прыдатак у эпітэце азначае ў сінтаксічным сэнсе прадмет або асобу, удакладняе і характарызуе іх з розных бакоў: “*Няма злей асенняй мухі і дзеўкі-векавухі*” [3, с. 402]; “*Паследкі-дзеткі – едкі*” [2, с. 130]; “*Зямля-матушка ўсіх прымае*” [2, с. 415].

Такім чынам, у мове беларускіх народных прыказак і прымавак эпітэт з’яўляюцца пашыранымі вобразна-выяўленчымі сродкамі. Часцей эпітэты выражаюцца якаснымі прыметнікамі.

Літаратура

1 Беларускія прыказкі і прымаўкі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://galinaartemenko.livejournal.com/138521.html?>. – Дата доступу: 20.03.2023.

2 Прыказкі і прымаўкі: у 2 кнігах / рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 2. – 616 с.

3 Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 628 с.

К. А. Шихалова

Науч. рук. **В. И. Коваль,**
д-р филол. наук, профессор

ОБ ОДНОМ ТИПЕ НАРОДНОЭТИМОЛОГИЧЕСКИХ ТОЛКОВАНИЙ БЕЛОРУССКИХ И ЯПОНСКИХ ТОПОНИМОВ

Известно, что в белорусских народных топонимических легендах возникновение того или иного топонима нередко связывается с высказыванием находившегося в определенной местности монарха. Именно так, по рассказу моей бабушки, возникло название ее родной деревни Поколюбичи Гомельского района: *Во время русско-шведской войны Петр Первый, сделав привал вблизи деревни, заявил: «Пока, любичи, отдохнём здесь».* Аналогичным образом в одной из белорусских легенд объясняется происхождение белорусских населенных пунктов *Пышино* и *Лепель*: *Ехала царыца Кацярына праз нашы месцы. Так тут красіва было. Панаравілася ёй. Едзе і гаворыць: «Пышина, пышина!» За тое і наша вёска стала называцца Пышина. А як у Лепель прыехала – там возера, і яшчэ красівей. Так тады: «А тут і лепей!» От і пайшло: Лепель»* [1, с. 272–273].